

До спеціалізованої Вченої ради ДФ 64.055.015
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора

Бойко Маргарити Григорівни

на дисертаційну роботу **Вовк Катерини Михайлівни**

«Управління розвитком подієвого туризму в регіоні»

виконану на здобуття ступеню доктора філософії

з галузі знань 24 «Сфера обслуговування»

242 «Туризм»

1. Актуальність теми дисертаційної роботи.

Туризм є важливою складовою суспільної системи багатьох держав, оскільки успішно поєднує ринкові аспекти економічних зв'язків і соціально орієнтовані цілі розвитку. При цьому соціальний аспект його функціонування виступає як мета, а ринковий аспект – як засіб її досягнення та реалізації. Вагомою конкурентною перевагою України як туристичної дестинації є національне туристичне надбання – унікальні об'єкти історичної, архітектурної, культурної і природної спадщини, а також значний туристичний потенціал. При його ефективному використанні туризм може стати вагомим чинником соціально-економічного розвитку регіонів.

Нині під впливом актуальних економічних і суспільних процесів відбуваються зміни в структурі ринку туристичних послуг, з'являються його нові сегменти. Зокрема, посилює свої позиції такий вид туризму як подієвий. Аргументом цієї позиції є те, що у період складної економічної ситуації, глобальної пандемії Covid 2019 розвиток внутрішнього туристичного потенціалу дестинацій України є пріоритетним напрямком, а подієвий туризм може стати вагомим чинником процесу створення вартості національного

туристичного продукту та виникнення синергетичного, мультиплікаційного та кумулятивного ефектів.

Враховуючи наведене, дисертаційна робота К.М.Вовк, яка спрямована на вирішення наукового завдання теоретичного узагальнення та розроблення теоретико-методичних засад і практичного інструментарію управління розвитком подієвого туризму в регіоні, є актуальною.

2. Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями.

Окремі результати наукового дослідження знайшли своє відображення в науково-дослідних темах кафедри туризму Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, а саме у госпдоговірних науково-дослідних роботах за темами:

– «Обґрунтування та розробка маркетингової та соціально-психологічної стратегії просування туристичного продукту в сфері event-туристичної діяльності» (номер державної реєстрації 0117U007673). Особисто здобувачкою розроблено програму просування туристичного продукту в сфері івент-туристичної діяльності;

– «Удосконалення діяльності туристичного підприємства на основі використання 3-D технологій при розвитку event-туристичної діяльності» (номер державної реєстрації 0118U000811). Здобувачкою розроблені рекомендації щодо організації подієвих заходів із застосуванням 3-D технологій;

– «Розробка рекомендацій щодо удосконалення державної регіональної політики в аспекті розвитку подієвого туризму на основі IT-технологій» (номер державної реєстрації 0119U103165), де особисто здобувачкою надано рекомендації щодо розробки стратегії диверсифікованого росту підприємства із застосуванням інструментарію подієвого туризму.

3. Ступінь обґрунтованості наукових досліджень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна.

Отримані наукові результати, висновки та рекомендації є достатньою мірою обґрунтованими, достовірними, логічними, розкривають завдання та наукову новизну. Це підтверджується опрацюванням значної кількості наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених з питань розвитку подієвого туризму, використанням фундаментальних положень туризмології. Для досягнення поставленої мети дослідження – розроблення теоретичних положень управління розвитком подієвого туризму в регіоні, а також наукового обґрунтування практичних рекомендацій та методик щодо його вдосконалення, у дисертаційній роботі визначено комплекс взаємопов'язаних наукових завдань, вирішення яких надало змогу автору сформулювати основні висновки теоретичного, методичного та практичного характеру.

Для вирішення поставлених у роботі завдань здобувачкою використано сукупність сучасних методів наукового дослідження, зокрема історичний метод (с. 26-30), структурний аналіз та класифікацію (с. 37, 38, 39, 44, 170), абстрактно-логічний метод (с. 47, 49, 67, 87, 89) методи кваліметричного аналізу (с. 90-97) кластерного аналізу (с. 103-105), ранжування (с.179-184), економетричного моделювання (с 184-190). Наведені методи є коректними для реалізації поставлених завдань, їх використання дозволило сформулювати теоретичні засади розвитку подієвого туризму, визначити фактори впливу подієвого туризму на економіку регіону, розробити комплексну програму розвитку даного виду туризму, удосконалити підхід щодо визначення мотиваційних аспектів визначення економічної поведінки споживача туристичного подієвого продукту.

Обсяг і глибина виконаного дослідження достатня для обґрунтування наукових висновків і положень, що виносяться на захист. Структура дисертаційної роботи визначена її метою, спрямована на вирішення поставлених завдань. Кількість вирішених завдань достатня для досягнення мети наукового дослідження. Розв'язання кожного поставленого завдання має різний ступінь наукової новизни: удосконалено і дістали подальшого розвитку.

4. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів.

В умовах економічної та соціальної турбулентності глобального середовища, які нині супроводжують розвиток туризму, наукового переосмислення потребують ті види туризму, які спроможні стати драйвером його зростання, сприяти соціально-економічному розвитку країни за рахунок ефективного використання природно-ресурсного, культурно-історичного, інформаційного, інфраструктурного, інтелектуального потенціалу для продукування туристичного продукту високої споживчої цінності. Після ознайомлення зі змістом дисертації Вовк К.М. є підстави констатувати, що у роботі розвинуто теоретичні положення і запропоновано практичні рекомендації, що дозволяють не тільки ефективно використовувати вже існуючий туристичний потенціал, але й зосереджувати управлінські зусилля на розвитку перспективних видів туризму, а саме родієвого.

Теоретична цінність отриманих наукових результатів полягає в узагальненні існуючих та розробленні нових теоретико-методичних положень і практичних рекомендацій, що збагачують науку туризмологію, розвиваючи науковий базис управління розвитком подієвого туризму в регіоні. Найбільш вагомими науковими результатами за позиціями наукової новизни дисертації.

Удосконалено:

- процедуру моделювання економічної поведінки споживача туристичного продукту, що на відміну від існуючих, враховує чинники, що впливають на економічну поведінку споживача (с. 63-66). Це дозволяє спрогнозувати напрями поведінки споживача в умовах невизначеності відповідно до раціональності або ірраціональності його споживчого вибору. Автор доводить, що моделювання економічної поведінки споживача туристичного продукту є багатокритеріальною задачею і повинно базуватися на визначенні чинників впливу на поведінку споживача туристичного продукту з урахуванням ситуативних характеристик пропозиції;

- комплексний підхід до управління розвитком подієвого туризму в регіоні (с. 163-166), перевагою такого підходу, на відміну від існуючих, є збереження ресурсів регіону шляхом використання потенціалу події, що сприятиме соціально-економічному розвитку регіону. Обґрунтованими є висновки автора, що орієнтація на економіку сталого розвитку обумовлює необхідність пошуку шляхів найбільш оптимального використання існуючого туристичного потенціалу. Заслуговує позитивної оцінки той факт, що дисертант послідовно доводить, що організована подія в туристичній діяльності не потребує залучення значної кількості туристично-рекреаційних ресурсів, і обґрунтовує, що метою управління розвитком подієвого туризму є соціально-економічний розвиток регіону через системну реалізацію подієвих заходів;

- методичний підхід до дослідження мотиваційних аспектів економічної поведінки споживачів продуктів регіонального подієвого туризму (с. 168-169). Автором розроблено та апробовано поетапну процедуру: формування споживчих груп з різним рівнем уподобання певного заходу; дослідження факторів впливу щодо прийняття або неприйняття івент-заходу; аналізу споживачів продуктів івент-туристичної діяльності з інших регіонів з урахуванням рівня їх економічного розвитку; аналізу та оцінки впливу аналогічних заходів на соціально-економічний розвиток регіону. Запропонований методичний підхід має стратегічну орієнтацію, забезпечує фокусування управлінських зусиль суб'єктів туристичної діяльності на частоті та інтенсивності певного типу організованих подій, що позитивно вплине не тільки на розвиток подієвого туризму, а й підвищення туристичної привабливості регіону;

- методичні рекомендації щодо формування моделі залежності рівня економічного розвитку регіону від динаміки туристичного потоку, що на відміну від існуючих, має адаптивну формалізовану послідовність дій та включає інтегрований показник розвитку туристичної інфраструктури

(с. 183-188). У роботі аргументовано, що визначення впливу подієвих заходів доцільно проводити шляхом використання системи комплексних інтегральних показників, оскільки такі заходи мають кумулятивний ефект. Необхідність побудови системи комплексних інтегральних оцінок обумовлюється різновекторністю зміни цих показників, що ускладнює їх аналіз і вимагає подання у вигляді синтетичної оцінки, яка є результатом згортки індикаторів, що відображають розвиток окремих підсистем. Методичні рекомендації є логічними, оскільки мають визначений перелік завдань, які потребують вирішення, а також встановлені для отримання результатів і ефектів, що формуються в результаті їх використання. Це дозволило автору (с.188-190) побудувати модель для прогнозування ефекту впливу організованої події на соціально-економічний розвиток регіону з урахуванням змін за певний проміжок часу;

дістали подальшого розвитку:

– визначення поняття «подієвий туризм» (с. 33-36) на основі ресурсного підходу. Дисертантом ретельно на основі власних узагальнень і критичного аналізу значної кількості першоджерел доведено, що подія є ресурсною детермінантою подієвого туризму та систематизовано типи події, виокремлено її ознаки. Це дозволило виділити специфічні характеристики подієвого туризму, які полягають у комплексності формування ринкових сегментів, інтегрованості функцій туризму, пролонгованості у часі, латентності. За результатами проведеного компаративного аналізу автором сформовано визначення поняття «подієвий туризм» відмінністю якого є комплексний підхід і подія є складним, не тільки соціально-економічним, але й емоційним чинником впливу на споживача із сукупністю заходів щодо її організації, місця і часу проведення, та є інструментом формування і координації туристичних потоків;

– процес взаємодії бізнесу, освіти та культурно-соціальної сфери економіки, який на відміну від існуючих, враховує системоутворюючий фактор – подієвий туризм (с.84). Обґрунтованими є висновки автора, що

визначення факторів впливу є пріоритетним етапом для створення системи управління розвитком подієвого туризму, оскільки дозволяє оцінити потенційні можливості території та визначити перспективні напрями соціально-економічного розвитку регіону. У роботі доведено, що організація подієвих заходів в туристичній діяльності створює синергетичний ефект (с.84) на розвиток суміжних галузей. Зазначена наукова позиція апробована на прикладі організації подієвих заходів у форматі MICE-туризму, який стимулює взаємодію бізнесу, науки, освіти та культури, та є способом досягнення синергізму завдяки формуванню стратегічного альянсу між суб'єктами взаємодії, що дозволяє збільшити позитивні одержувані ефекти просування і знизити ймовірні ризики за результатами прийняття маркетингових та управлінських рішень;

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи К.М. Вовк полягає у тому, що представлені теоретичні та методичні положення управління розвитком подієвого туризму в регіоні містять обґрунтовані пропозиції стосовно їх застосування у практичній діяльності туристичних підприємств та органів держуправління, а саме методичні рекомендації щодо: розробки програми просування туристичного продукту в сфері івент-туристичної діяльності регіону (с. 163-164), організації подієвих заходів за допомогою маркетингового та соціально-психологічного інструментарію, організації подієвих заходів із застосування 3-D технології (с.166-167), стратегії диверсифікованого росту підприємства із застосуванням інструментарію подієвого туризму (с. 158-160).

Висновки та рекомендації, що запропоновано у дисертаційній роботі, схвалено і впроваджено у практику діяльності Департаменту міжнародного співробітництва Харківської міської ради, ФОП Гладкий Ю.М., ФОП Смальченко В.М. та у освітньому процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця при викладанні дисциплін "Івент-технології та індустрія MICE", "Географія туризму" про що свідчить

довідка про впровадження (довідка № 20/86-02-119/1 від 10.08.2020 р. ХНЕУ ім. С. Кузнеця).

5. Повнота викладених наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

За результатами аналізу опублікованих Вовк К.М. праць, які є відкритому доступі є можливість констатувати, що за результатами дисертації опубліковано 22 наукові праці: одна стаття та підрозділ у монографії у науковому виданні інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу (Республіка Польща), 5 статей в наукових фахових виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, 15 тез доповідей та матеріалів конференцій. З огляду на це та з урахуванням виконання вимог пунктів 9, 11 і 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 06.03.2019 р. за № 167, а також Наказу МОН України «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» від 23.09.2019 р. за № 1220, апробацію результатів дисертаційної роботи Вовк К.М слід вважати достатньою.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація має традиційну структуру: анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Роботу виконано в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій, логічній послідовності, що сприяє сприйняттю викладених матеріалів дослідження. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. за № 40 зі змінами від 31.05.2019 р.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Незважаючи на високу наукову та практичну цінність дисертаційного дослідження, наявність положень, які містять елементи наукової новизни,

вважаємо, що зміст дисертаційної роботи К.М. Вовк має дискусійні положення, теоретико-методологічний та прикладний характер яких може бути предметом наукової дискусії при захисті дисертаційної роботи:

1. Досліджуючи теоретичний базис сутності та змісту поняття «подієвий туризм» (33-36) автором на етапі емпіричної конвергенції різних наукових позицій щодо сутності туризму визначено переваги подієвого виду туризму. Разом з тим з метою отримання об'єктивних знань про значимість і пріоритетність розвитку подієвого туризму доцільно було б вказати, які показники статистичних спостережень обумовлюють зазначену позицію, навести приклади впливу подієвого туризму на розвиток регіонів, здійснити порівняльний аналіз вагомості видів туризму для підвищення туристичної привабливості дестинацій.

2. У підрозділі 1.3. (с. 57, с. 60, с. 64-66, с.69, с. 71-76) автор аргументує, що використання нейроекономічних та маркетингових підходів до розвитку подієвого туризму дозволяє виявити домінуючі чинники економічної поведінки споживача подієвого продукту, сформувати його психологічний профіль, і на базі отриманої інформації розробити подієвий туристичний продукт. Водночас слід зазначити про те, що доцільним для розвитку подієвого туризму було б дослідження особливостей задоволення споживчих потреб, визначення ризиків втрати постійних споживачів туристичного продукту.

3. Аналізуючи сучасні тенденції розвитку подієвого туризму (с.81-85) автором розвинуто наукову позицію щодо кластерних формувань за територіальним принципом і зазначено про доцільність формування подієво-туристичного кластеру (с.84-85). Доцільно було б розвинути цю наукову позицію, а саме і аргументувати, по-перше, які типологічні відмінності між туристичним кластером і подієво-туристичним кластером; по-друге, яка модель формування подієво-туристичного кластера; по-третє вказати його функціонально-галузеву структуру, цілі розвитку, особливості функціонування; по-четверте, визначити як досягти компліментарності між суб'єктами взаємодії подієво-туристичного кластера.

4. У роботі автором розроблено рекомендації щодо створення системи управління розвитком подієвого туризму на прикладі Харківського регіону, як регіону, що має значний досвід проведення міжнародних туристичних подієвих заходів різного рівня (с.161-162⁶³). Разом з цим, для досягнення мети управління розвитком подієвого туризму доцільно було визначити сутність, моделі, принципи, умови, фактори формування системи та організаційно-економічні механізми управління.

5. Визначаючи напрями удосконалення моделі управління розвитком подієвого туризму в регіоні (с.183-187) автором висунуто гіпотези щодо впливу подієвого туризму на розвиток економіки регіону Харківської області та те, що зростання рівня його економічного розвитку є імпульсом для розвитку туристичної інфраструктури та формування стійкої динаміки потоку іноземних туристів. Для доведення гіпотез побудовано економетричні моделі впливу подієвих заходів на розвиток туристичної інфраструктури. Зокрема, в процесі побудови використано систему змінних, це: прямі іноземні інвестиції; капітальні вкладення; валовий регіональний продукт; кількість пасажирів (місткість транспортної системи); кількість місць в готелях, пансіонатах, будинках відпочинку, санаторно-курортних установах; місткість (кількість місць) підприємств ресторанного господарства. На основі змінних були розраховані інтегральні показники рівня економічного розвитку регіону і рівня розвитку туристичної інфраструктури. Як індикатор рівня розвитку подієвого туризму розглядалася інтенсивність туристичного потоку, яка виявляє високу кореляцію з потоком іноземних туристів. У роботі автор обчислив динаміку в'їзних туристичних потоків. На нашу думку, варто було б навести дані кореляції з внутрішнім потоком туристів та запропонувати алгоритм розрахунку мультиплікативного індикатора впливу подієвого туризму на розвиток економіки регіону Харківської області.

Проте, висловлені зауваження мають більшою мірою дискусійний характер і не впливають на загальний позитивний висновок щодо поданої наукової роботи.

8. Загальні висновки.

Дисертаційна робота «Управління розвитком подієвого туризму в регіоні» є завершеним науковим дослідженням, кваліфікаційною науковою працею, результати якої дозволяють вирішити актуальне науково-практичне завдання щодо обґрунтування й удосконалення методичних підходів, розробки рекомендацій щодо вдосконалення управління розвитком подієвого туризму в регіоні.

Дисертаційна робота Вовк К.М. за змістом відповідає спеціальності 242 «Туризм», за якістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Обрана тема наукової роботи є актуальною і необхідним чином розкритою: поставлену мету досягнуто, завдання дисертаційної роботи виконано, результати мають наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність.

Дисертаційна робота Вовк К.М. «Управління розвитком подієвого туризму в регіоні» за своїм змістом відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме пунктам 9,10, 11 і 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167, а її автор – Катерина Михайлівна Вовк – заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 24 «Сфера обслуговування», за спеціальністю 242 «Туризм».

Офіційний опонент
 Доктор економічних наук, професор,
 завідувач кафедри
 готельно-ресторанного бізнесу
 Київського торговельно-економічного
 університету

М.Г. Бойко

